

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

ЛІРИЧНО-СОНЯЧНЕ СВІТЛО В МУЗИЦІ

**Інформаційний бібліографічний список
для організаторів дитячого читання
до 90-річчя від дня народження
визначного українського композитора**

Ігоря Шамо

2014

ББК 91.9:85

Л 62

УДК 016:7

Матеріал підготували: В. І. Олійник
Літературний редактор: О.А. Решетняк
Відповідальна за випуск: А.І. Гордієнко

Посібник включає біографічну довідку; список літератури та ресурсів мережі Інтернет про життєвий та творчий шлях, до вивчення творчості Ігоря Шамо в школі; перелік відзнак та нагород митця; крилаті вислови, цитати видатних людей та поетичні твори, присвячені Ігорю Шамо.

*А він уже в сузір'ї Ліри,
звідкіль нема нікому вороття.
Живим лишив свої клавіри –
Літописи любові й віри,
В яких струмує
Вічний пульс життя.*

Д. Луценко

Є композитори, твори яких залишають враження загадковості, новизни образних асоціацій, втілення мистецьких тем. Але є й інші – їх музику сприймаєш як щось близьке, співзвучне «струнам душі». До таких композиторів належить Ігор Наумович Шамо – один з найсонячніших і найпривабливіших особистостей українського музичного мистецтва ХХ ст.

Народився майбутній композитор 21 лютого 1925 року в м. Києві. З перших хвилин життя разом із ангелом-охоронцем над його колискою схилилася сама Музика, і відтоді він вже з нею не розлучався, бо хіба ж можна розлучитися з собою? Цей доленосний зв'язок людини та її місії на землі у різні періоди життя Ігоря Шамо набував різних втілень. А спочатку виявився він у формі майже містичного пророцтва – першим словом немовляти, на велике здивування батьків, було не «мама» і не «тато», а слово «пісня». Про це потім постійно згадували у сім'ї, де раніше не було музи-кантів, однак пісню завжди любили й часто співали. У цьому було високе передвістя, дане йому від Бога і батьків для створення пісень, симфоній, квартетів – усього, що стало сенсом його не довгого, але яскравого життя. Він з теплом і радістю дарував це людям.

Усе життя Ігоря Шамо було пов'язане з Києвом – містом, де він народився, навчався, де творив свої шедеври і яке безмежно любив. Мальовничі краєвиди міста, величний Дніпро, пишні зелені схили та острови відлунювалися у серці хлопчика чутною лише йому музикою. Тоді, у дитинстві, ні він сам та й ніхто інший ще не знав, що музичним символом, емблемою столиці України стане написана ним пісня про рідне місто – «Києве мій».

Гостре відчуття краси і творча фантазія з дитинства вирізняли Ігоря Шамо з-поміж ровесників. У роки навчання в школі Ігоря запитали, що він любить найбільше в світі? «Музику», – відповів він. Перші ази музичної грамоти юний Шамо отримав у Палаці піонерів, а звідти за рекомендацією відомого педагога Д. Писаревського, який відбирав найбільш обдарованих дітей, він продовжив навчання у Київській спеціалізованій музичній школі імені Миколи Лисенка – першому

навчальному закладу в Україні, що формував основи професійної музичної освіти юного покоління. Ігор Наумович завжди згадував шкільні роки як найщасливіші: адже перед ним відкрився дивовижний світ мистецтва музики і її геніальних творців. З того часу його кумирами на все життя стали Бах, Мусоргський, Рахманінов, Шостакович. Його вчили талановиті майстри музичної справи А. О. Янкелевич (фортепіано), М. Я. Гозенпуд (композиція), піаніст і педагог А. М. Луфер і ще зовсім молоді викладачі музично-теоретичних дисциплін Ф. І. Аєрова та Є. М. Столова. Його шкільними друзями були Френкель, Шаїнський, Юделевиц, Левітова, Рожавська. Про цей період життя І. Н. Шамо розповідав: «Я потрапив туди, куди мріяв — в царину музики, в атмосферу поваги до творчої людини. Якщо в тебе щось добре виходило, тобою щиро захоплювалися. Я ніколи не відчував заздрості, хоча дух творчого змагання був постійно присутній».

А потім настав 1941 рік, почалася Велика Вітчизняна війна, і раптово зруйнувалося усе, що він любив. Батько зі старшим братом пішли на війну. Ігор — вчорашній десятикласник, юний улюбленець муз — опинився замість вимріяної консерваторії спочатку в евакуації разом із мамою, а невдовзі — у діючій армії, куди пішов добровольцем у 1942 році. Перед фронтом встиг закінчити в м. Уфа за спеціальною прискореною програмою перший курс І Московського медичного інституту. Військовий фельдшер Ігор Шамо випив гірку чашу війни до останньої краплини, йому довелося побачити чи не найбрутальніший, найстрашніший бік військового буття... З Першим Українським фронтом у складі медичного батальйону він пройшов усю війну — від Волги до Берліна, і закінчив свій фронтовий шлях лише через рік після Перемоги в Австрії. Йому неймовірно поталанило — він залишився живий. І навіть у ці страшні, криваві роки музика ніколи не залишала його — вона охороняла його, а він зберігав її у своєму серці. У рідкі хвилини відпочинку Ігор Шамо відігрівав, лікував душі друзів-солдатів — навчився грати на трофейному акордеоні, перегравав на ньому все, що знав. Він виконував на церковному органі, який чудом уцілів, свого улюбленого Баха і все не міг зупинитися — можна уявити, яке це справляло враження на бійців і місцевих мешканців. Пройде час, і все пережите у тій страшній війні — суворість військових буднів, щоденний героїзм солдат, вірність і непорушність чоловічої дружби, святість пам'яті загиблим — знайде відгук у багатьох музичних творах І. Шамо. Тема Великої Вітчизняної війни ніколи не втрачатиме для нього своєї актуальності і глибини.

Зі своїм єдиним на все життя коханням, зі своєю майбутньою дружиною Людмилою Ігор Шамо також познайомився під звуки власного аккордеону. Це було на першому після перемоги військовому балу у Відні, де зустрілися два лейтенанти медслужби, а невдовзі там же і побралися. Навесні 1946-го Шамо разом із дружиною демобілізувалися та прибули на батьківщину до рідного міста Києва. Цього ж року Ігор повертається до навчання. Він стає студентом композиторського факультету Київської консерваторії і з цього часу нарешті віддається музиці до останку. Шамо вчиться у консерваторії жадібно, із захопленням, отримуючи колосальне задоволення від самого процесу навчання, від спілкування з видатними майстрами та педагогами — Ревуцьким, Вериківським, Вілінським, Тарановим. Але головним його вчителем у професії та в житті раз і назавжди став Б.М. Лятошинський. Борис Миколайович був досить суворим вчителем і навантажував здібного студента. Видатний митець, людина широкої творчої фантазії, незламної волі, Борис Миколайович Лятошинський як учитель прищепив Ігорю Шамо не лише вміння професійно мислити в творчості. Шамо успадкував від учителя головне — глибоку громадянськість творчості, прагнення йти в ногу з часом, тонко відчувати провідні морально-психологічні проблеми свого народу. Звідси і великий інтерес до українського і слов'янського фольклору. Лятошинський мав усі підстави бути задоволеним своїм учнем — на щорічних студентських конкурсах на кращу композиторську роботу Ігор Шамо усі п'ять років навчання виборював перше місце, у 1948 році ще студентом II курсу був прийнятий до Спілки композиторів (факт, який не має аналогів в історії Спілки). Як сумлінний студент Шамо отримував підвищену стипендію. У 1951 році з відзнакою закінчив консерваторію. На дипломному концерті виконав на фортепіано у супроводі симфонічного оркестру свою «Концерт-баладу» — твір про пережите, про жорстокі випробування війни, про радість перемоги, в якому перепліталися і фольклорна мелодійність, і роздуми, і енергія, і патетика, і драматичні сплески. Музика молодого композитора, недавнього фронтовика, знайшла глибокий відгук у серцях слухачів, а тому відразу увійшла в концертне життя, прозвучала в авторському виконанні в Києві, а потім і в Москві. Відомий музикознавець І.В. Нестьєв відзначав: «В концерте-балладе пленяет широкий разлив украинской песенности в различных ее разновидностях — от мужественных, героических напевов и скорбных кобзарских наигрышей до прозрачных и светлых хороводов-веснянок». Його

перший концерт безумовно залишив слід в музичному житті 50-х років і багато в чому визначив подальший стиль музики Ігоря Шамо.

Після закінчення консерваторії перед композитором відкрилися широкі музичні горизонти, коло його творчих інтересів постійно розширювалося. Яскрава обдарованість та високий рівень професійної майстерності дозволили Ігорю Шамо однаково успішно виступати у цілком різних видах, формах і жанрах музичної творчості. Природа його щедрого таланту, манера працювати нагадували щось моцартівське. Він творив легко, швидко, ніби без жодного напруження, мав дивовижну властивість — працювати одночасно над кількома творами: симфонією, романсом, музикою до кінофільму, піснею чи хоровим твором. Це було якесь унікальне вміння. На питання, чи існують для Шамо хоч якісь труднощі в процесі написання твору, він відповідав: «Безумовно. І дуже серйозні. Найскладніша проблема (знаєте, як і взагалі в житті) — це проблема вибору. Я обираю одну мелодію із сотні інших мелодій, що звучать у мені. Найточнішу інтонацію з мільйона інших варіантів. А ще для мене твір (особливо це стосується пісні) народжується в комплексі: мелодія, гармонія, ритм, інструментовка. Немає ніякої приблизності й туману, загальних форм руху. Я бачу відразу кожную деталь, яка виконує свою функцію в народженні образу».

Маючи такий видатний талант, Ігор Шамо увійшов в історію української музики ХХ ст. як композитор глибоко проникливого ліричного обдарування, як прекрасний мелодист з яскравим образним мисленням. Безперечно, що найвищого пілотажу він досяг у жанрі пісні. Рідкісний, дивовижний дар пісняра дозволяв йому тут бути справжнім чаклуном. Його пісенні перлини, що народжувалися у серці, часто сприймалися як народні. Надзвичайна органічність, точність ліричної інтонації, прихильність до неповторного національного мелосу, традицій українського солоспіву, нерозривне образне ціле високої поезії й музики гарантували його пісням довге щасливе життя та гідне місце в українській пісенній класиці в одному славетному ряді з Платоном Майбородою та Олександром Білашем. Українське радіо неодноразово отримувало заявки від слухачів з проханням передати українські народні пісні «Не шуми, калинонько», «Карпати, Карпати», «Ой, вербиченько». Автори цих листів навіть не підозрювали, що ці твори не «народні», а належать композитору Ігорю Шамо. Ця «помилка», по суті, свідчить про головне – народне визнання.

Триста пісень написано композитором. Головні напрями пісенної творчості – громадянсько-патріотична романтична лірика з привалюванням жанру пісні-балади («Ничего нет священнее Родины», «Балада про братерство», «Балада про сурмачів», «Міста-герої», «Фронтовики», «Стоїть над Волгою курган», «Пісня миру», «Романтики», «Ровесник», «Невідкриті острови», «Товариш Пісня») та лірична або ніжно-задушевна пісня, що на новому образно-стильовому рівні відтворює народно-романсову традицію українського співу, своєрідно розкриває одкровення про рідний дім, вірність, кохання, висвітлює красу духовного світу простої людини («Пісня про щастя», «Не шуми, калинонько», «Зачарована Десна», «Три поради», «Проводжала мати», «Осіннє золото»). Серед українських поетів, з якими плідно співпрацював Ігор Шамо, слід відзначити Дмитра Луценка – на його слова написані найпопулярніші пісні композитора, а також відомих майстрів слова Андрія Малишка, Любов Забашту, Тереня Масенка, Платона Воронька, Олександра Вратарьова, Юрія Рибчинського, Роберта Рождественського... Його твори виконували Георг Отс, Дмитро Гнатюк, Микола Кондратюк, Юрій Гуляєв, Діана Петриненко, Юрій Богатиков, Андрій Мокренко, Ніна Матвієнко, Раїса Кириченко, Олександр Таранець... Можливо не всі знають, що «Дніпровський вальс» композитор присвятив співачці Євгенії Мірошніченко, а «Київський вальс» її колезі — сопрано Беллі Руденко.

Активно працюючи, композитор досяг вельми значних висот і в усіх інших музичних жанрах. Він створив три симфонії у найкращих традиціях драматичного й лірико-драматичного симфонізму. Найвідоміша – Третя, присвячена пам'яті героїв Великої Вітчизняної війни, сповнена прекрасних сторінок високої трагедійної лірики. Проте і його Перша симфонія для струнних, написана за класичними принципами симфонічної драми — довершений зразок у контексті української музичної культури.

Важливо, що в своїх симфоніях Ігор Шамо одним із перших в українській симфонічній музиці виявив багатство і розмаїття тембрових барв струнного оркестру. До того ж це справжня енциклопедія поліфонічного розвитку. Шамо часто повторював, що йому як композитору дуже цікаво «досягати максимального результату за умов мінімальних можливостей». Він говорив, що засобами струнних можна відтворити будь-який інструмент — чи то духовий, чи то ударний».

Надзвичайно багатий здобуток Ігоря Шамо у жанрі камерної музики. Це передусім шість його струнних квартетів і ціла антологія фортепіанної музики, на якій виховано не одне покоління молодих виконавців. Цикли «Картини російських живописців», «Тарасові думи», «Гуцульські акварелі», дванадцять прелюдій для фортепіано — це класика, відома кожному музиканту. Він був блискучим піаністом і чудово грав свої твори. Його прагненням було максимально збагатити можливості фортепіано, симфонізувати фортепіанну фактуру.

Вагомий внесок Ігоря Шамо і у вокальний та хоровий жанри, де він виявив себе тонким знавцем поезії. Не можна не відзначити його проникливе музичне прочитання віршів Тараса Шевченка (десять романсів) та Івана Франка (чотири хори), Андрія Малишка (цикл «Медоцвіти») та Роберта Бернса у версії С. Маршака (цикл «Любов»).

Ігор Шамо був і першовідкривачем, експериментатором в музиці, адже саме в його творчості з'явився жанр хорової фольк-опери — «Ятранські ігри», де митець занурився у глибинні шари української народної творчості та відтворив у синтетичному, соковитому й барвистому музично-театральному дійстві магічну красу купальського обряду. Не використавши жодного аутентичного фольклорного зразка, він створив враження дійсно народного музикування. Як же треба знати й відчувати природу фольклору, щоб так адекватно та органічно відтворити його у власній творчості! Шлях, прокладений Ігорем Шамо, виявився дуже перспективним для української музики — пошуки в цьому напрямку продовжили Євген Станкович, Леся Дичко, Ганна Гаврилець.

З 1951 по 1981 роки Ігор Шамо брав участь у створенні 43 художніх стрічок. Його музика до кінофільмів «Максимка», «Командир корабля», «Матрос Чижик», «Мальва», «Гори, моя звезда», «Чрезвычайное происшествие», «Вдали от Родины», «Їх знали тільки в обличчя», «Ніч перед світанком», «Як гартувалася сталь», «Карпати-Карпати», «Від Буга до Вісли» як правило включала і пісенні зразки, які після виходу фільмів активно виконувалися. Більшість музичних творів Шамо видавалися київським видавництвом «Музична Україна», окремі — московським видавництвом «Музыка». Випущено ряд дисків з піснями Ігоря Шамо завдяки співпраці родини композитора та Національної Української телерадіокомпанії.

Вклад композитора в українську культуру був винагороджений визнанням. За справжню громадянськість і ємкість змісту, стилістичну

завершеність і цілісність, свіжість та оригінальність музичної мови Ігорю Шамо присвоєно звання Заслуженого діяча мистецтв України (1964) та Народного артиста України (1975). У 1970 році за створення високохудожніх пісень на військово-патріотичну тему («Стоїть над Волгою курган», «Балада про трубачів») Ігора Наумовича нагороджено срібною медаллю імені О.В. Олександрова (видатного композитора і хорового диригента, народного артиста СРСР). Знаменним для українського композитора був 1972 рік – він отримав Республіканську комсомольську премію імені М. Островського за «Комсомольську увертюру» та цикл «Країна Комсомолія». За свою яскраву пісенну творчість у 1976 році став лауреатом Національної премії України імені Т.Г. Шевченка.

Ігор Шамо прожив надзвичайно насичене, сконцентроване життя. Він користувався гарячою любов'ю публіки як успішний композитор, мав чудову сім'ю, гостинний затишний дім. Мабуть так влаштоване життя, що повне щастя недосяжне. Доля відпустила йому тільки 57 років. Людина з прекрасним почуттям гумору і доброю веселою вдачею, він і під час невиліковної хвороби повадився стримано та мужньо, продовжував писати (Концерт для баяна і струнного оркестру, ораторія «Скоморошини»), розповідав про новий творчий задум — симфонічну драму «Уріель Акоста». У величезних, темних очах на схудлому обличчі Ігоря Наумовича горів такий яскравий вогонь негасимої жаги до життя, відчувалася така незборима внутрішня сила, що здавалося — ця людина невмируща. І дійсно, так воно й вийшло: закінчився тільки земний шлях митця, але невмирущою є музика, яку він залишив нам у спадок.

«Композитор з Божої ласки», як називали його соратники та шанувальники, помер 17 серпня 1982 року. Похований у столиці України на Байковому меморіальному кладовищі. Його світлий дар, дивовижна відданість музиці передалася його рідним нащадкам. Син Юрій також композитор, онучка (Ірина Бородянська) – оперна співачка, племінник (Володимир Шамо) – піаніст, дочка Тамара активно займається збереженням та популяризацією творчої спадщини композитора. Пам'яті І. Н. Шамо на вулиці Костьольній в центрі Києва в будинку № 8, де він багато років жив і працював, 21 лютого 1995 року відкрито меморіальну дошку з барельєфом (скульптор В.Л. Медведєв). Його ім'я носить Київська дитяча музична школа № 7. До 75-річчя від дня народження 26 січня 2000 року було випущено ювілейний поштовий конверт. 13 листопада 2014 року

рішенням Київради було офіційно затверджено гімн міста Києва — ним стала пісня І. Шамо «Києве мій» на слова Дмитра Луценка. На честь талановитого композитора створено фільми. Перший телевізійний фільм-концерт «Пісні Ігоря Шамо» (режисер Р.Єфименко) підготовлено Українською студією телевізійних фільмів ще у 1984 році. Другий документальний фільм — «Пісні серця» (про історії написання 10 відомих українських пісень, у т. ч. пісні «Києве мій») вийшов у 2004 році (реж. Ю. Лазаревська, Студія «1+1», телестудія «Контакт»). І ось нарешті в травні 2014 року з'явився повно метражний документальний фільм «Ігорь Шамо. Постлюдія», знятий на замовлення Державної Агенції у справах кінематографії України. Прем'єра пройшла у великій залі столичного кінотеатру «Кінопанорама». Важко передбачити прокатну долю цього фільму, але, безперечно, у нього перспективне фестивальне майбутнє. Ця стрічка з тих, які гідно можуть репрезентувати музичну культуру України на міжнародній арені. Коли у режисера-постановника фільму Юлії Лазаревської запитали, як сприйняли цю звістку рідні композитора, що нині проживають у Німеччині, вона відповіла: «Звичайно, сім'я щаслива. Нарешті з'явився повноцінний фільм з докладною розповіддю про кращого в світі батька, і до картини увійшли фрагменти опери, сценічної постановки, якої не було за життя композитора; нарешті малюнки Шамо рухаються й по-новому грають на екрані, улюблений Київ 1960-х оживає в кадрах хроніки, і рідкісні архівні кадри з Ігорем Наумовичем побачили світ».

Ігор Шамо писав музику оригінальну, захоплюючу, образно-яскраву, але при цьому доступну, зрозумілу, з тією часткою простоти, яка досягається лише при високій художній досконалості і бездоганному знанні фортепіанної специфіки. Тому його твори і сьогодні несуть радість, естетичну насолоду і користуються широкою популярністю.

Детальніше осягнути життєвий та творчий шлях натхненного композитора, талановитого музиканта, видатного майстра музичного мистецтва України допоможуть інформаційні матеріали поданого нижче бібліографічного списку.

Про життя та творчість Ігоря Шамо

Агрест-Короткова С. Постлюдія... / С. Агрест-Короткова // День. — 2014. — 5 черв. — С. 10.

Про прем'єру документального фільму Юлії Лазаревської «Ігор Шамо. Постлюдія», що відбулась у травні 2014 р.

Волошина О. І. Шамо. «Веснянка» з «Української сюїти» / О. Волошина, А. Левченко, О. Мільченко // Музичне мистецтво : 6 кл.: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / О. Волошина, А. Левченко, О. Мільченко. — Київ, 2006. — С. 146-148.

Коротка біографія та характеристика першого фортепіанного твору композитора «Українська сюїта», створеного у роки навчання в консерваторії.

Гринишин М. «Ятранські ігри» Василя Юхимовича : до 90-річчя поета / М. Гринишин // Літ. Україна. — 2014. — 17 лип. — С. 11.

Історія створення першої в Україні фольк-опери «Ятранські ігри» композитором І. Шамо та поетом В. Юхимовичем.

Копиця М. Становлення / М. Копиця // Українські композитори — лауреати комсомольських премій. — Київ, 1982. — С. 138-148.

Критичний нарис творчості І. Шамо.

Михайленко А. Шкіци з життя і творчості Ігоря Шамо : слово про композитора / А. Михайленко // Осіннє золото / А. Михайленко. — Київ, 2007. — С. 27-38.

Нарис про життєвий та творчий шлях композитора.

Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : зб. ст. Вип. 49 : Ігор Наумович Шамо. Сторінки життя та творчості / М-во культури і туризму України, Нац. муз. акад. України ім. П.І. Чайковського, Центр муз. україністики. - Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2007. — 217 с.

Збірник включає нариси-спогади про багатогранність таланту композитора, мистецтвознавчі розвідки, статті, що висвітлюють аналітичний зріз дослідження та вивчення творчої спадщини митця, матеріали доповідей, прочитаних на конференції з нагоди 80-річчя від дня народження І. Шамо, а також поетичні зізнання музикантові поетів Д. Луценка, В. Юхимовича, П. Червінського, В. Гаращенка.

Невенчаная Т. Игорь Шамо / Т. Невенчаная ; худож. Г. М. Финько.
— Киев : Музична Україна, 1982. — 88 с. : фотоіл. — (Творческие
портреты украинских композиторов).

Мистецтвознавче дослідження життя та творчості композитора.

Терещенко А. Перегортаючи сторінки творчості : з історії /
А. Терещенко // Музика. — 2005. — № 3. — С. 20-22.

*Огляд творчої спадщини І. Шамо, історія написання хорової
акапельної опери «Ятранські ігри».*

Шамо Ігор 1925-1982 // Українські композитори : довід. школяра.
— Тернопіль, 2008. — С. 48.

Стисла біографічна довідка.

Шамо Ігор Наумович (1925-1982) // Галерея осіб, дорогих
нації : (метод. лист). Вип. 1 / Дніпропетровська обл. б-ка для дітей.
— Дніпропетровськ, 2005. — С. 11-14.

Основні віхи життя та творчості митця.

Шамо Ігор Наумович // Шевченківські лауреати, 1962-2012 :
енциклопед. довід. — Київ, 2012. — С. 755-756.

Основні віхи творчої діяльності.

Я з вами був і буду кожна мить... : спогади, ст., матеріали про
композитора І. Шамо / упоряд. та заг. ред. Т. І. Шамо ; ред. Т. Невінчана ;
худож. І. Балюра. — Київ, 2006. — 248 с. : іл.

*Спогади, статті, інтерв'ю, вірші, документальні фотомате-
ріали, малюнки і шаржі, які висвітлюють постать композитора як
митця, музиканта, людини на тлі музичного життя України другої
половини ХХ ст.*

Ресурси Інтернет

Гусаченко Т. О. Пісенні цикли І. Шамо: тема – ідея – образ [Електронний ресурс] / Т. О. Гусаченко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. — 2012. — Вип. 18 (1). — С. 177-181. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uk_msshr_2012_18\(1\)_40.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uk_msshr_2012_18(1)_40.pdf).

Ігор Наумович Шамо [Електронний ресурс] : [коротка біографічна довідка та тексти, фонограми і відео кліпи пісень] // Українські пісні : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.pisni.org.ua/persons/263.html>. — Назва з екрана.

[Ігор Шамо] : [веб-сайт] : [біографія, творчість, дискографія, відомості про родину, вшанування пам'яті композитора]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.igorshamo.de/index.html>. — Назва з екрана.

Ігор Шамо: «Я з вами був і буду кожен мить» [Електронний ресурс] : [вечір пам'яті видатного українського композитора Ігоря Шамо в Національній філармонії України : фотографії, звукозаписи] // EX.UA : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.ex.ua/19239873>. — Назва з екрана.

Ігорь Шамо [Електронний ресурс] // EX.UA : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.ex.ua/2667038>. — Назва з екрана.

Сторінка містить фотографії композитора та нариси і спогади про нього наступних авторів: Р. Кофмана «Маєстро за роялем», Д. Червинського «Вспоминая маэстро», Т. Невінчаної «Киевский вальс Игоря Шамо».

Кульова В. Маєстро, який прославив нашу столицю... [Електронний ресурс] : у Національній філармонії відзначили ювілей Ігоря Шамо : [біографічний нарис] / В. Кульова // День. Kiev.ua : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/maestro-yakiy-proslaviv-nashu-stolicyu>. — Назва з екрана.

Невінчана Т. Шамо Ігор Наумович (1925-1982) [Електронний ресурс] : [біографічні відомості, хронологічний перелік основних творів композитора] / Т. Невінчана // Національна спілка композиторів України : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://composersukraine.org/index.php?id=2408>. — Назва з екрана.

Шамо Ігор Наумович [Електронний ресурс] : [біографія, перелік творів, вшанування пам'яті] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Шамо_Ігор_Наумович. — Назва з екрана.

Шамо Т. «В последний год жизни, стремясь занять руки и голову, отец мастерил фигурки животных...» / Т. Шамо ; бесіду вела Т. Чеброва // Бульвар Гордона : [веб-сайт щотижневика]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.bulvar.com.ua/arch/2010/37/4c90914d44ae3>. — Назва з екрана.

Інтерв'ю доньки з нагоди 85-річчя від дня народження композитора, що було надруковано у № 37 газети «Бульвар Гордона» за 2010 рік.

Список основних творів І. Н. Шамо

Симфонічні твори

- 1951 - Концерт-балада для фортепіано з оркестром
- 1954 - «Фестивальна сюїта»
- 1956 - «Молдавська поема-рапсодія»
- 1963 - «Флуєраш». Симфонічна картина
- 1964 - Симфонія № 1 для струнного оркестру
- 1967 - «Симфоніста-концерт» для камерного оркестру
- 1967 - Увертюра «Комсомолія»
- 1968 - «Камерна сюїта»
- 1969 - «Театральний калейдоскоп», сюїта для струнного оркестру
- 1971 - «Вечірня музика» Партитура. Київ, 1976
- 1972 - «Сюїта-варіації»
- 1975 - Симфонія № 3 «Пам'яті героїв Великої вітчизняної війни» для струнного оркестру
- 1975 - «Ранкова музика»
- 1977 - Концерт для флейти і струнного оркестру
- 1981 - Концерт для баяна і струнного оркестру

Вокально-симфонічні твори

- 1948 - «Дума про три вітри». Кантата на вірші П. Тичини
- 1961 - «Співає Україна». Кантата на вірші Д. Луценка
- 1980 - «Ленін». Кантата-ораторія на вірші В. Маяковського
- 1981 - «В кожному серці голос Родины». Кантата на вірші А. Демиденка
- 1981 - «Весна Родины». Кантата на вірші А. Демиденка
- 1982 - «Скоморошины». Ораторія на вірші В. Курінського

Камерно-інструментальні твори

- 1946 - «Прелюдії», «Юмореска» для фортепіано
- 1947 - Фортепіанне тріо, «Дві токкати», «Варіації-фантазія»
- 1948 - «Українська сюїта» для фортепіано
- 1949 - «П'ять мініатюр» для фортепіано
- 1950 - Соната для скрипки та фортепіано
- 1954 - «Пісні друзів». Сюїта для фортепіано
- 1955-1962 - Чотири струнних квартети: Квартет № 1 «Український», Квартет № 2 «Дружба», Квартет № 3, Квартет № 4

- 1958 - Фортепінний квінтет, «Класична сюїта» для фортепіано
- 1959 - «Картины русских живописцев». Сюїта для фортепіано
- 1960 - «Тарасові думи». Сюїта для фортепіано
- 1961 - «Український квартет» для дерев'яних духових інструментів
- 1962 - «12 прелюдій» для фортепіано
- 1972 - «Гуцульські акварелі». Сюїта для фортепіано
- 1973 - «Танцювальна сюїта» для фортепіано
- 1977 - 10 концертних п'єс для бандури
- 1980 - «Болгарський квартет» (№ 5)
- 1981 - «Мальчиш-Кибальчиш». Фортепінний цикл
- 1981 - «Меридіани» (сім п'єс для струнного квартету)

Камерно-вокальні твори

- 1950 - «Медоцвіти». Вокальний цикл на вірші А. Малишка
- 1958 - «Любовь». Вокальний цикл на вірші Р. Бернса
- 1959 - 10 романсів на вірші Т. Шевченка
- 1960 - «Поэмы о Ленине». Цикл романсів на вірші Р. Рзи
- 1966-1967 - «Десять балад про любовь» на вірші А. Слісаренка

Твори для музичного театру

- 1978 - «Ятранські ігри». Хор-опера у 2-х діях для квартету солістів та мішаного хору а capella. Лібретто і вірші В. Юхимовича

Хори без супроводу

- 1958 - Чотири хори на вірші І. Франка
- 1964 - «Карпатська сюїта»
- 1980 - 10 хорів а capella на вірші українських поетів

Пісні (цикли та збірники)

- 1950-1982 «Вибрані пісні»
- «Країна Комсомолія»
- «Пісні рідного краю» («Барвінки») для народного хору
- «Пісні про юність, дружбу та любов»
- «Лирические песни»
- «Ровесник»
- «Пісні з кінофільмів»
- «Товариш Пісня»
- «Комсомольське серце»
- «Пісні полум'яних літ»
- «Незабутнє»
- «Першопрохідці»

Музика до художніх фільмів

- 1952 - «Максимка»
- 1954 - «Андрієш», «Командир корабля»
- 1955 - «Матрос Чижик»
- 1956 - «Море зовет», «Мальва»
- 1957 - «Гори, моя звезда»
- 1958 - «Чрезвычайное происшествие»
- 1960 - «Вдали от Родины»
- 1961 - «Лісова пісня»
- 1962 - «Квітка на камені»
- 1963 - «Бухта Елена»
- 1966 - «Их знали только в лицо»
- 1967 - «Западня»
- 1969 - «Познай себя»
- 1971 - «Ніч на світанку» (6 серій)
- 1972 - «Черный капитан»
- 1973 - «Как закалялась сталь» (6 серій)
- 1977 - «Тачанка з півдня»
- 1979 - «Карпати-Карпати» (2 серії)
- 1980 - «Від Буга до Вісли» (2 серії)
- 1981 - «Танкодром»

Музика до театральних вистав

- 1947-1979 О. Кобилянська. «У неділю рано зілля копала»
- А. Сафронов. «Кар'єра Бекетова»
- П. Карпенко-Карий. «Безталанна»
- О. Коломієць. «Горлиця», «Планета Сперанта», «Перший гріх», «Голубі олені», «Кравцов»
- О. Корнійчук. «Сторінка щоденника», «Правда»
- В. Зарудний. «Пора жовтого листя», «Тил»
- В. Шекспір. «Макбет»
- К. Гольдоні. «Брак по конкурсу»
- Б. Лавренъов. «Разлом»
- В. Панова. «Встречи поздние, встречи ранние»

Душа, що сповнена мелодій **(Вислови відомих особистостей про творчість Ігоря Шамо)**

«Ігор Шамо є один з найбільш обдарованих композиторів, який вписав яскраву сторінку в сучасну українську музику. Та на превеликий жаль, він – композитор багатьох нереалізованих можливостей, який пішов з життя з повним багажем творчих задумів, у розквіті творчих сил. Але навіть не дивлячись на це, він залишив надзвичайно яскраву музику, яка постійно виконується і буде виконуватись».

«Для багатьох він був взірцем людини-митця, людини різностороннього обдарування, високої духовності і порядності! Ця людина мала велике серце! Він завжди підтримував різних людей...А це часом важило немало, бо то була підтримка Ігоря Шамо – людини надзвичайного високого авторитету».

Євген Станкович, український композитор

«...Ігор Наумович як композитор був настільки індивідуальним, його твори настільки грамотні і логічні з професійного боку, настільки яскраві і глибокі з точки зору художнього втілення образу, настільки зручні і привабливі з виконавської технології, що являють собою взірць композиторського мистецтва і викликають велику шану цієї неповторної особистості»;

«Про таких людей, як Ігор Шамо, треба не брати «ексклюзиви», а писати книги... Вважаю, що значення Ігоря Наумовича в нашому мистецтві, в нашій культурі – видатне, велике! Принаймі, я маю на увазі його вокальну спадщину. Він був напрочуд обдарованим на мелодії! Тому всі твори, написані ним для співаків, виходили в світ, ставали популярними і є такими, і будуть жити в майбутньому»;

«Ігор Наумович, безперечно, добре розумівся в природі людського голосу, в усіх виразних можливостях цього унікального створіння природи і, як вишуканий художник, знав всі потаємні куточки серця, де проживають витончені людські емоції, чуття краси, вірності, любові!».

Ніна Матвієнко, українська співачка

«З багатьох привабливих людських рис, якими природа наділила Ігоря Шамо, хотілося б відзначити порядність і чесність у взаєминах, теплоту і щирість його серця, ліричну витонченість і шляхетність чуттів, доброзичливість і віру в красці якості людини»;

«...І.Н. Шамо як видатна творча особистість, щедро обдарована притаманними йому рисами світосприймання, просто не міг бути інертним, залишитись осторонь в своєму творчому житті теми Жінки, теми Любові, теми жіночої краси... Саме своєрідна і бездоганна краса музики Шамо, її високі художні критерії і естетичні якості – яскрава мелодика, ліризм, поетичність, витончена проникливість і драматична насиченість образу, свобода висловлювання, летючість, закоханість і пишномовна святкова ошатність і є переконливим свідомством закоханості композитора у цю випробовну «лицарську» тему, доказом істинного служіння розкриттю цієї величної тематики».

Віктор Гаращенко, старший редактор Заслуженого симфонічного оркестру Національної радіокомпанії України

«...Сьогодні ми з вдячністю згадуємо великого майстра, і разом з його світлою музикою лине в душі теплий струм добра і надії, що попри всі негаразди нашого складного буття, все ж таки ми повернемося до високих духовних цінностей і будемо гордитися і свято пам'ятати і вшановувати величні імена національного музичного мистецтва».

Тамара Невінчана, український музикознавець

«...Цінність людського життя вимірюється справами – істина відома всім. Але далеко не кожному вдається виправдати своє перебування на цій землі добрими справами, значимістю вчинків... Справою Ігоря Шамо була Музика. Вихована в його доброму і відкритому серці, вона і досі несе радість і глибоку естетичну насолоду!.. Пісні Ігоря Шамо продовжують жити. Їх співають, ними насолоджуються, з ними плачуть, радіють, мріють з мелодіями натхненними, простими, ласкавими...».

Лариса Лагутенко, заслужений працівник культури

«Фортепіанна творчість Ігоря Шамо глибоко увібрала самобутню красу народної музики. Її поетичні образи, втілені засобами сучасного фортепіанного викладу, постають із сторінок творів композитора, зближаючи деякі моменти його творчості з високою простотою фольклору. При цьому автор майже не вдається до цитування. Він створює свої власні мелодії, насичені ароматом української пісенності...».

Юлій Вахраньов, український музикознавець і педагог

«Не можу не згадати його знамениту пісню «Києве мій». Ігор був, дійсно, «пісенна душа»... Його серце, душа і голова були повні мелодій, дуже щемливих, проникливих, неголосних. Вони нагадували якісь сповіді, молитви... Ця пісня вхопила найголовніше – любов до міста, любов, яку це місто пробуджує в кожній людині. Ну, а головне, відчуваєш глибоку любов і повагу до людей, без яких найкрасивіше місто буде мертвим. Пісня Шамо, мабуть, не переживе Київ, але буде жити, доки живе Київ і кияни... Ігор Шамо возвеличив і Київ, і народ своєю музикою. Він в Києві, а Київ – в ньому. Я впевнений, що не тільки ця пісня, а й музика до фільмів не вмере, і все, що він написав, і симфонії, і кантати будуть жити вічно, а в них буде продовжуватись життя талановитого, великого нашого сучасника, композитора Ігоря Шамо.

Микола Мащенко, український кінорежисер

«Сьогодні ми чуємо музику Ігоря Шамо по радіо й на концертах, вона вивчається в консерваторіях і музичних училищах. Вона наснажує нас високим оптимістичним духом, веде в світ чарівних звуків і мелодій. Це свідчить про те, що природа творчості композитора була істинною, вона не підробна, а первозданна, а тому й не перебудна».

Олексій Довгий, літературний редактор

«Особливе місце у моєму пісенному репертуарі посів твір композитора Ігоря Шамо та поета Дмитра Луценка «Україна – любов моя». Цією чарівною піснею автори освідчилися Батьківщині у щирій синовній любові. Вже багато років, що пройшли з часу першого виконання пісні, освідчуюся у любові до України і я разом з ними: «Як матір свою, не зможу забути, в серці ношу тебе я».

Анатолій Мокренко, український співак

На згадку про Маестро (поетична посвята Ігорю Шамо)

Скарби проникливих мелодій (Пам'яті Ігоря Шамо)

Коли зайду в кімнату друга —
Не віриться, що вже його нема...
І невимовна гостра туга
Мене пронизливо, мов хуга,
Морозом аж до зашпорів пройма.
Коло вікна застиг в мовчанні
Господарем натруджений рояль.
Торкаю клавіші...
В звучанні,
Як в лебединому ячанні,
Відлунює незміряна печаль.
Здається, вчора поруч був же!
Збагну —
І все туманиться в очах...
Ти до людей не був байдужим,
Я відчуваю серцем, друже,
Як нам тепер тебе не вистача!
Лежать реліквіями ноти...
Минуле оживає, мов у сні:
І дні натхненної роботи,
І долі строгої турботи,
Пісні, пісні, пісні...
Ми не прислужували моді,
В яку бездушні ритми час заплів,
Шукали завжди у народі
Скарби проникливих мелодій
І хлібне поле повнозерних слів.
П'янили нас в годину пізню
І жар калин, і запашний чебрець.
І ми сповна навіки й прісно

Обігрівали кожну пісню
Любов'ю рознуртованих сердець.
Мов наяву, фронти багряні
Перед очима знову мерехтять.
А роки – коники булані,
Крізь вир в червоному тумані,
Розсідлані,
Летять, летяь, летять...
Мов бджолами весняний вулик,
Бринить гучною пам'яттю душа...
Осінім золотом війнуло,
Літа на зиму повернули
І день за днем у далеч поспіша.
Заграє в маєві каштанів
Зеленим морем київська весна.
Засвітяться вогнями канни,
Розкажуть про любов коханим,
І скресне зачарована Десна.
Стою один в кімнаті друга,
Не віриться, що вже його нема...
І невимовна гостра туга
Мене пронизливо, мов хуга,
Морозом аж до зашпорів пройма.
Завмерли нот ясні коралі,
Дивлюсь на них і туманіє зір.
А на вишневому роялі,
Немов солдат на п'єдісталі,
Страждає незакінчений клавір.

Дмитро Луценко

Ігорю Шамо

Тиха музика слів,
Ніжна музика болю
То лунає в душі,
То притищує спів.
Як же, друже, й коли
Ми розстались з тобою,
Чом тебе від біди
Захистить не зумів?
Люба усмішка де,
Щоцвіла теплотою,
Де той вогник з очей,
Що так друзям світив?
В сині тануть літа
Поодинці й юрбою,
Залишаючи свій
Гіркотливий мотив...
Дружба, вірність, любов
В твоїй пісні співала,
Чистим серцем солдата
Вітчизні служив.
Щедра зірка твоя
В розмаїтті так грала,
Коли ти лебединії
Крила зронив...
Білий лебедю наш!
У ранковому сяйві
Вів закоханий спів
Ти про рідний поріг.
Пісню щастя твого
Розіллє в небі жайвір, —
І всміхнешся ти нам
Із далеких доріг!
В серці я збережу
Твою дружбу й розмову,
Де б по світлій землі

У журбі не ходив.
Тиху музику слів,
Ніжну музику болю
Затамую в душі
До повесняних днів...

В. Гаращенко

«Згасає день ясний...»

Згасає день ясний
І очі затуля пітьма,
Як пригадається,
Що Ігоря нема...
І серце враз у крові
Захлинеться,
Нечутним зойком мліє,
На весь світ зове:
О, то неправда, ні!
Він не пішов назавжди!..
А потім довго ще болить
І рветься
У пазурах цупких
Гіркої правди...
Згасає день,
І мозок обгорта пітьма,
Коли уявиться, що Ігоря... нема...

В. Гаращенко

**«Жив собі композитор у Києві...»
(До 75-річчя від дня народження І.Н. Шамо)**

Жив собі композитор у Києві,
В місті славнім, де ми живемо.
Дарував нам пісні златокрилії
Незабутній наш Ігор Шамо.
Вже пройло стільки років й не вірю я,
Що давно він покинув цей світ.
Та ще й досі лунають щасливії,
Чарівні його світлі пісні.
Працював він святами та буднями,
Усім нам він служив за взірець;
Скромним, лагідним, добрим і людяним
Ось яким у житті був митець.
Його пісня всім душі бентежила,
Зігрівала, як сонечко те,
Пролітала ланами безмежними,
Де вже зріло зерно золоте.
Якось хлопець сільський веселесенький
Чув по радіо дивні пісні...
Підхопив їх народ як ріднесенькі,
Наче з прадіда-діда вони.
Він співав їх святковими днинами,
Де лунали і вірші, і сміх,
Він вважав їх своїми, корінними,
А це – вища оцінка за всіх.
Мій нащадку – син діячності нової,
Ти неси, як і ми несемо,
В світ великий пісні ці чудовії –
Незабутні творіння Шамо.

П. Червінський

**«Я еще не успел...»
(Светлой памяти И.Н. Шамо)**

Я еще не успел
написать свою лучшую песню,
Я еще не успел
сделать людям так много добра...
С песней весело жить,
с песней кажется жизнь интересней,
Песня – наша душа
и для всех никогда не стара.
Уж давно, друг-рояль,
не звучат твои дивные струны...
О, свидетель моих
вдохновенных высоких минут!
Я с тобою, мой брат,
себя чувствовал в зрелости – юным.
Кто же думал, что струн
золотистые звуки уснут...
Я с тобою, рояль,
ни за что не хотел расставаться...
И ни слабость, ни боль
не могли от тебя оторвать.
Я – советский солдат,
а такие не любят сдаваться,
И позиций своих
я, конечно, не думал сдавать.
Если песни мои
проживут еще долгие годы,
Ободрят стариков
и зажгут молодые сердца,
Значит прожил не зря,
все отдав трудовому народу,
Сыном верным его
оставаясь уже до конца.

П. Червінський

Пісні Ігоря Шамо

В театр чи на роботу біжимо,
Чи з приймачем долаєм перевали,
Ми знаєм, як із Ігорем Шамо
Співці столицю нашу малювали.
Згадає вдячний Київ гомінкий,
В які вінки мелодії сплелися,
Ім'я, що ввічлив брат Хорива, Кий, –
В любистку хорів, як Москва й Тбілісі.
Куди ж нести нові слова й кому,
Як намір зверетенився, наче вихор?
Він в Києві, і в Курську, і в Криму,
Вже весь – музично-симфонічний Ігор.
На весь Союз – розлуння. не шумок:
Як водоспад із кручі – хоч напийся! –
Лунає пісня Ігоря Шамо,
Дунаю і Дніпра Товариш Пісня.
Мелодій, – щоб співать, а не минать, –
Він із вогню війни привіз, як з Відня
Вернувся молодший медик – лейтенант,
А в мандри вийшла пісня кругосвітня.

В. Юхимович

«Десь вже з тиждень щезнули морози...»

Десь вже з тиждень щезнули морози,
Де ж той лютий, як його звемо?..
Цілу ніч лилися з неба сльози,
Наче Бог сам плакав за Шамо...
Як не плакати... Мав би нині бути
Та при ньому світлий ювілей.
Ми б змогли нові пісні почути
Й побажання дорогих гостей.
І мене не покидають думи,
За його пісенний дивний дар;
Скільки б ще зробив би наш Наумич
Для тебе, народе мій-пісняр!
Певен я – пройдуть десятиріччя
Та за ними – ще й та ще літа
І митця, хто нас до світла кличе,
Україна завжди пам'ята.

П. Червінський

Інформаційний бібліографічний список для організаторів
дитячого читання до 90-річчя від дня народження визначного
українського композитора Ігоря Шамо

ЛІРИЧНО-СОНЯЧНЕ СВІТЛО В МУЗИЦІ

Укладачі:
ОЛІЙНИК Вікторія Іванівна

Літературний редактор: Решетняк О. А.
Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.

Підписано до друку 20. 12. 2014 р.
Зам. № 37. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач:
НБУ для дітей
Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua